

2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Мельничук Д. Вища аграрна освіта: нові підходи / Д.Мельничук // Аграрна наука і освіта. – 2004. – Том 5. – № 3-4. – С. 5-19.
4. Рамкова Програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України. – К.: Ленвіт, 2006. – 90 с.
5. Современный словарь по педагогике / Сост. Рапацевич Е.С. – Мн.: “Современное слово”, 2001. – 928 с.

*С.О.Смолова,
канд. пед. наук,
доцент,
Криворізький ДПУ*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ДІАЛОГУ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглядаються особливості використання навчального діалогу як засобу формування комунікативної культури майбутніх учителів іноземної мови.

В статье рассматриваются особенности использования учебного диалога как средства формирования коммуникативной культуры будущих учителей иностранных языков.

This article deals is paid to the usage of the educational dialogue as the term forming of the communicative culture of future teachers of foreign languages.

В умовах нової освітнянської парадигми, підготовка вчителів нового типу стає найважливішою умовою відродження не тільки освіти, але і всієї вітчизняної культури, її інтеграції в загально людське та європейське співтовариство. Питання формування комунікативної культури майбутніх вчителя іноземних мов постає особливо гостро, оскільки це пов'язано з тенденціями розвитку сучасного світового співтовариства. Нова парадигма освіти ґрунтується на орієнтації навчання на особистість студента, визнання студента рівноправним суб'єктом навчальної взаємодії, на діалог як основну форму навчального спілкування. Рішення основних задач, пов'язаних з процесуальними внутрішніми змінами у навчальному процесі передбачає активне включення самого студента в пошукову навчально-пізнавальну діяльність, організовану на основі внутрішньої мотивації, організацію

сумісної діяльності, партнерських відносин викладача і студентів, включення студентів в педагогічно доцільні відносини в процесі навчання, забезпечення діалогічного спілкування не тільки між викладачем і студентом, а й між студентами у процесі оволодіння новими професійними знаннями.

Аналіз останніх досліджень. Проблема якісної підготовки студентів до професійно-педагогічної діяльності є однією з найбільш важливих у сучасній педагогіці і представлена в багатьох дослідженнях науковців (І.Гавриш, Н.Кічук, О.Мороз, А.Ліненко, Л.Мищик, О.Пехота, Г.Троцько, Л.Хомич, В.Чайка та ін.).

Проблема формування комунікативної культури майбутнього вчителя як одного з головних показників професіоналізму знайшла своє відображення в дослідженнях вчених - педагогів, таких як: Б.Ломов, А.Леонтьєв, Р.Якобсон, Н.Трубецької, М.Холідей, А.Холодович, О.Ахматова, А.Богущ, Н.Бабич, Г.Васильєва, Б.Головін, А.Овчиннікова, М.Пентелюк, В.Садова та інші. Вперше сутність поняття "комунікативна культура вчителя" розкрили у своїх працях В.Кан-Калік, Н.Нікандров, Ю.Гагін, В.Шрамм, Т.Тимофєєва, котрі визначають комунікативну культуру педагога як мистецтво соціальної взаємодії, опосередкованої педагогічною діяльністю і властивостями особистості педагога [3].

Формування комунікативної культури майбутніх вчителів іноземної мови здійснюється насамперед під час проведення практичних занять з іноземної мови та використанні навчального діалогу на них. Відомий інтерес мають роботи Б.Ананьєва, Л.Божович, О.Запорожця, О.Леонтьєва, Х.Лійметса, Б.Ломова, А.Мудрика, В.М'ясищева, де розкриваються теоретичні положення спілкування, конкретизовані різні його форми. Вплив діалогічних форм спілкування на психічні процеси особистості вивчався Л.Виготським, Г.Костюком, О.Леонтьєвим, Д.Ельконіним, М.Лисиною, Г.Баллом та ін.

Проблемам діалогічного спілкування присвячені роботи А.Александрової, Н.Волкової, О.Головахи, В.Лісичкіна, Є.Ножина, А.Попова, С.Рубінштейна, Н.Тарасевич, Т.Флоренської, О.Шейна, В.Морозова та ін. Діалог як форма спілкування та взаєморозуміння людей розглядається В.Біблером, А.Петровським, Ю.Сенько, М.Ярошевським. Ідея діалогічного підходу до навчання отримала розвиток у дослідженнях З.Абасова, Г.Ковальова, Л.Кондрашової, А.Матюшкіна, Ю.Кулюткіна та ін. Діалог як механізм дії на

особистість того, хто навчає, й того, хто навчається, досліджувався Ф.Гоноболіним, В.Кан-Каліком, Н.Кузьміною, В.Сластьоніним та ін.

Мета статті: розкрити можливості ефективного використання навчального діалогу у формуванні комунікативної культури майбутнього вчителя іноземних мов, виявити структурні компоненти та рівні сформованості комунікативної культури майбутнього вчителя іноземних мов в процесі вузівського навчання.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження свідчить про те, що не існує єдиної токи зору на визначення понять “навчальний діалог” та “комунікативна культура вчителя іноземної мови”.

Поняття “навчальний діалог” трактується Г.Кучинським у трьох значеннях. Про діалог він говорить як про існування різних логік, культур, способів розуміння й сприйняття світу. На його думку, логіка не нав’язується, а “спливає” в репліках викладача та студентів, які ведуть навчальний діалог. Друге значення діалогу він бачить у формуванні у студентів власного погляду на світ. У ході діалогу викладача та студентів виникає діалогічне спілкування, в якому не просто виявляються ті або інші грані мислення, але й чується діалог голосів. Третє значення діалогу полягає в тому, що він є адекватний діалогічному мисленню. Г.Юзбашева вважає, що цінним є те, що навчальний діалог торкається емоційної сфери студента. Студент переживає коли його переконують в неправоті його позиції, і навпаки радіє коли правий. Знання добуті в діалоговій взаємодії, бувають прикрашені особливим емоційним відтінком. Тому емоційне відношення до змісту діалогу і до його учасників є важливою умовою формування оціночних суджень студентів та формування комунікативної культури майбутнього спеціаліста.

У свою чергу, чимало науковців визначає комунікативну культуру майбутнього спеціаліста як систему поглядів і дій, котрі служать індивіду моделлю орієнтації для задоволення потреб самореалізації та способом досягнення цілей під час спілкування з іншими людьми.

Ми поділяємо точку зору В.Садової [7] і в основу свого дослідження поклали таке робоче визначення вивчаемого феномена.

Комунікативна культура майбутнього вчителя іноземних мов – це динамічне особистісне утворення, що визначає результативність спілкування та взаємодії педагога і студентів та сприяє прояву пізнавальної, інтелектуальної та духовної активності

та забезпечує оптимальне вирішення задач навчально-виховного процесу.

Щоб досягнути професійного результату сучасний майбутній вчитель іноземних мов повинен володіти високим духовним потенціалом, спираючись на чіткі гуманістичні орієнтири. Ці гуманістичні орієнтири, всебічні професійні знання, впевненість в необхідності розвитку гуманістичного спілкування та взаємодії з тими, хто навчається є основою комунікативної культури сучасного майбутнього вчителя іноземної мови.

У процесі вивчення іноземної мови студенти набувають комунікативної компетенції – здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. Вони навчаються комунікації у процесі самої комунікації. Відповідно всі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором та реакцією. Мовленнєва взаємодія студентів інколи, хоч і далеко не завжди, проходить за співучастю викладача в найрізноманітніших формах: парах, тріадах, невеликих групах, з усією групою. З самого початку студенти оволодівають усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності на фразовому і текстовому рівнях при обмеженому використанні рідної мови. Об'єктом оцінки є не тільки правильність, але і швидкість усного мовлення та читання.

Спираючись на психолого-педагогічні дослідження вчених нами були виділені наступні структурні компоненти комунікативної культури майбутніх вчителів іноземної мови:

- світоглядний (система поглядів, переконань, принципів, знань, етичних та естетичних норм студента; усвідомлення іноземної комунікативної культури як самодостатньої цінності особистості, переконання в необхідності розвитку знань, умінь, навичок спілкування та взаємодії);
- мотиваційний (мотиви комунікативної поведінки, комунікативні установки, спрямованість на вивчення іноземної мови; наявність установок на вивчення іноземної мови, мотивів комунікативної поведінки, орієнтація на досягнення позитивного результату в вивченні іноземної мови);
- комунікативний (комунікативні вміння та навички, культура та змістовність мовлення, уміння дотримуватися фразового наголосу, правильної інтонації; комунікабельність, формування комунікативних умінь та навичок, висока культура мови);

- емоційно-вольовий (тактовність, уміння дотримуватися загальноетичних норм; здатність до емпатії, товариства, вміння вислухати інших);
- конструктивний (адекватне сприйняття та самооцінка, уміння прогнозувати розвиток взаємовідносин з оточенням та можливості розвитку іноземної комунікативної культури, рефлексія власної комунікативної поведінки, здатність до самоаналізу, адекватне сприйняття іншої особистості та адекватну самооцінку, уміння прогнозувати розвиток взаємовідносин та взаємодії з оточенням).

Аналіз наукової літератури свідчить про, те, що навчальний діалог має свою структуру:

1. Моделювання викладачем майбутньої діалогічної взаємодії зі студентами в процесі підготовки до практичного заняття.
2. Організація діалогічної взаємодії зі студентами.
3. Управління діалогічною взаємодією зі студентами.
4. Аналіз здійснення діалогічної взаємодії і моделювання нової системи діалогічної взаємодії на майбутню діяльність.

У монологічному спілкуванні відбувається поляризація за активністю: одні інструктують, наказують, диктують, інші – пасивно сприймають цей вплив; у діалогічному спілкуванні – активні всі, хто бере участь у конструктивному співробітництві. Діалог передбачає багатоголосся, поліфонію думок, висловлювання дій усіх учасників. Навчальний діалог – це дія у педагогічному процесі, яка надає можливість кожному партнерові у самовираженні і спілкуванні.

Так, на етапі констатувального експерименту, на підставі проведеного нами дослідження (результатів анкетування, опитування, спостереження за діяльністю майбутніх педагогів-студентів першого курсу, що здійснювались під час проведення практичних занять з німецької мови), на підставі визначених компонентів та їх показників нами були виявлені рівні сформованості комунікативної культури майбутніх вчителів іноземної мови:

- високий рівень – характеризується чітким усвідомленням комунікативної культури як самодостатньої цінності особистості; студент постійно цікавиться питаннями вдосконалення іншомовної комунікативної культури, виявляє цікавість до нового у процесі навчання, йому властива повага до іншого; послідовність у вивченні іноземної мови; упевненість у

своїх силах та можливостях, готовність до сприйняття нового, до його обговорення, мова студента зрозуміла, спостерігається висока техніка мовлення та стійке прагнення до вдосконалення іноземної комунікативної культури;

- середній рівень – характеризується розумінням значущості іноземної комунікативної культури; пасивним реагуванням на зміни в ситуації спілкування, слабким інтересом до нового; самооцінка такого студента не завжди адекватна; процес удосконалення особистої комунікативної культури не дуже виразний;
- низький рівень – характеризується відсутністю розуміння значущості іноземної комунікативної культури як самодостатньої цінності особистості, відсутністю зацікавленості у поглибленні знань в процесі вивчення іноземної мови, низьким рівнем наявних знань, обмеженим словниковим запасом, відсутністю послідовності у навчанні; мова супроводжується надмірною жестикуляцією, абсолютна відсутність тактовності на заняттях.

Так, високий рівень сформованості комунікативної культури майбутнього вчителя виявили 28 % студентів, середній рівень 35 % і низький рівень 37 % від опитаних першокурсників, що спонукало нас до пошуку більш ефективних шляхів та методів формування комунікативної культури майбутніх вчителів іноземної мови, серед яких важливе місце займав навчальний діалог.

На етапі формувального експерименту ми широко використовували навчальний діалог під час проведення практичних занять з німецької мови та підготовки студентів до них. Так під час розгляду основних тем, що розглядалися в процесі вивчення німецької мови нами пропонувалося студентам взяти участь у таких діалогах: “Як пройти?”, “В магазині квітів”, “Вибираємо подарунок, але ціна...”, “Ретельний контроль за вагою”, “Пацієнт на прийомі у лікаря”, “Романтичний Новий рік”, “Дефектний товар”, тощо.

Наведемо приклад діалогу: “В магазині квітів”.

Kunde: Ich bin heute abend eingeladen. Was schenkt man einer netten Dame?

Besitzerin: Moment bitte... Ich helfe Ihnen sofort. Rote Rosen gefallen ihr bestimmt.

K: Wie teuer sind rote Rosen?

B: Sie kosten zwei Mark fünfzig das Stück.

K: Gut, ich nehme Rosen.

B: Wie viele sollen es sein?... fünf..., sieben..., neun...?

K: Geben Sie mir fünf Stück bitte? ... Ach ja, bringe ich ihrem Mann auch etwas?

B: Was!? Die Dame ist verheiratet!?!? Rote Rosen gefallen ihr vielleicht, aber ihr Mann verzeiht Ihnen nie, glauben Sie mir.

K: Wieso denn?

B: Rote Rosen bedeuten Liebe. Ich rate Ihnen, schenken Sie ihr gelbe Nelken... Bitte schön... Ich wünsche Ihnen viel Spaß heute abend!

Іншим студентам ми пропонували відтворити точний переклад діалогу.

Посетитель: Сегодня вечером я иду в гости. Что обычно дарят симпатичной даме?

Хозяйка: Минутку, пожалуйста... Сейчас я вам помогу. Красные розы ей определенно понравятся.

Посетитель: А сколько стоят красные розы?

Хозяйка: Они стоят по две марки пятьдесят центов за штуку.

Посетитель: Хорошо, я беру розы.

Хозяйка: Сколько их должно быть?... пять..., семь..., девять?

Посетитель: Дайте мне, пожалуйста, пять штук... А, да, нужно ли мне принести что-то для ее мужа?

Хозяйка: Что!? Дама замужем!?!? Может быть, красные розы ей и понравятся, но ее муж никогда вас не простит, поверьте мне.

Посетитель: Как это так?

Хозяйка: Красные розы означают любовь. Я вам советую подарить ей желтые гвоздики... Вот, пожалуйста.. Желаю вам приятно провести сегодняшний вечер!

Аналіз одержаних результатів формувального експерименту свідчить про те, що у студентів експериментальної групи, котрі постійно залучалися до діалогічної взаємодії, високий рівень сформованості комунікативної культури зріс з 28% до 38%, середній рівень сформованості комунікативної культури зріс з 35% до 44%, а низький рівень сформованості комунікативної культури зменшився з 37% до 18% від опитаних другокурсників, що переконало нас в тім, що навчальний діалог має великі можливості у формуванні комунікативної культури майбутніх вчителів іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Гаврилова Т. Общение и познавательные процессы / Т.Гаврилова // Особенности познания и общения в процессе обучения. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1982. – С.23-26.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен

- Устинович Гончаренко. – К.: Либідь. – 1997. – 573 с.
3. Кан-Калик В. Педагогическое творчество / В.Кан-Калик, Н.Никандров. – М.: Педагогика, 1990. – 142с.
  4. Морозов В.В. Навчальний діалог як передумова готовності майбутніх педагогів до діалогічного навчання школярів / В.В.Морозов // Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наук, праць. – Кривий Ріг. – 2004. – Вип.7. – С.144-148.
  5. Пассов Е. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Евгений Пассов. – М., 1989. – 200 с.
  6. Практическая психология для преподавателей / [ред. М.К. Тутушкина]. – М.: Филинь, 1997. – С. 55- 57.
  7. Садова В. Рекомендации по формированию коммуникативной культуры учителя средствами школьной методической работы / Віта Вадимівна Садова. – Кривой Рог: КПИ, 1998. – 46с.
  8. Тимченко І. Формування комунікативної культури студентів як шлях до підготовки спеціалістів / І.Тимченко // Теоретичні питання освіти та виховання: Збірник наукових праць. Випуск 10. – Київ: КДПУ, 2000. – С.141-144.

*Г.Б.Штельмах,
канд. пед. наук,
доцент,
Криворізький ДПУ*

ВЗАЄМОДІЯ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ШКОЛИ З ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ЯК СИСТЕМА І ПРОЦЕС

У статті розглядається взаємодія середньої та вищої школи з удосконалення педагогічного професіоналізму як один із шляхів формування творчої особистості вчителя.

В статье рассматривается взаимодействие средней и высшей школы по совершенствованию педагогического профессионализма как один из путей формирования творческой личности учителя.

In the article interaction of average and the higher school on perfection of pedagogical professionalism as one of ways of formation of the creative person of the teacher is considered.

На сучасному етапі розвитку суспільства у зв'язку з виникненням нових стандартів інтелектуальної праці значно посилюється потреба у високо кваліфікованих педагогах. Освіта виступає як важлива умова соціального успіху та особистісного зростання вчителів. Ця обставина висуває певні вимоги до